

Kompletterande utbildning efter validering

Validering inom kommunal vuxenutbildning innebär fördjupad kartläggning och bedömning av en persons kunnande, oberoende av hur detta kunnande har förvärvats. Med andra ord är det resultaten av individuella läroprocesser som valideras. Det betyder att det kunnande som identifieras sannolikt är olika från individ till individ. Om det blir aktuellt med kompletterande utbildning efter en validering så behöver denna utbildning därmed utformas på ett flexibelt, individanpassat och individualiserat sätt för att kunna möta eleven där hen befinner sig. Den här artikeln belyser hur behovet av kompletterande utbildning kan se ut och hur utbildningen kan utformas rent organisatoriskt. Texten berör också behovet av en helhetssyn på validering och kompletterande utbildning, som bidrar till en tidsbesparing för eleven jämfört med att gå utbildningen. Slutligen betonas vikten av att den kompletterande utbildningen även i övrigt utgår från elevens behov.

Det kan finnas olika behov av kompletterande utbildning efter validering

Enligt skollagen ska huvudmannen erbjuda validering till den som är antagen till komvux och som behöver det. Valideringen *kan* resultera i dokumenterat kunnande i form av ett betyg på kurs eller delkurs, vilket sätts efter en prövning. Dokumentationen kan också resultera i ett intyg. Beroende på utfallet av valideringen kan olika behov av kompletterande utbildning finnas.

Om validering leder till betyg på hel kurs

I de fall valideringen leder till prövning och godkänt betyg på hel kurs finns det självklart inte behov av kompletterande utbildning i just den kursen, och det blir upp till individen att söka fortsatta kurser. Om valideringen gäller en kurs som är del av ett kurspaket inom en yrkesutbildning är dock eleven redan antagen till hela paketet, och då gäller det att så snart som möjligt erbjuda möjlighet att delta i resterande kurser i detta kurspaket. (Se även nedan om Helhetssyn och moduler...!)

Om det inte handlar om kurspaket inom yrkesutbildning kan individen söka fortsatta kurser inom samma ämne, och då underlättar givetvis valideringen nivåplaceringen. Om en validering exempelvis leder till ett godkänt betyg i kursen Engelska 5 blir den naturliga fortsättningen studier i Engelska 6. Det kan även

tänkas finnas underlag från den fördjupade kartläggningen som innebär att studierna i nästa kurs kan anpassas efter elevens befintliga kunskande. Om det handlar om fortsatt utbildning i andra ämnen kan betyget ge underlag för bedömningen av behörighet, det vill säga om personen har förutsättningar att klara den nya kursen.

Om validering leder till betyg på en delkurs

I de fall valideringen leder till prövning och betyg på en delkurs, men inte hela kursen, innebär det att eleven är antagen till en kurs som ännu inte slutförts. Därmed ska möjlighet till studier erbjudas i delkurs/er som återstår. Det kan till exempel handla om Matematik på grundläggande nivå, där det finns fyra nationella delkurser, och där en validering kan tänkas leda till betyg på en eller flera delkurser.

Om eleven har kunskande i delar av en kurs

I de fall valideringen leder till intyg på kunskande i delar av en kurs innebär det att eleven fortfarande är antagen till en kurs som ännu inte slutförts. Därmed kan möjlighet till kompletterande studier erbjudas, och eleven får möjlighet att nå fram till ett betyg i kursen efter slutförda studier.

Hur den kompletterande utbildningen kan utformas

I det följande fokuseras på kompletterande utbildning inom ramen för den kurs eller det kurspaket där valideringen har genomförts.

Huvudmannens ansvar för organisation av validering och kompletterande utbildning

I grunden är det huvudmannens, kommunens, ansvar att organisera verksamheten inom komvux inom de ramar som staten har satt upp. Det är sedan kommunala och/eller enskilda anordnare som genomför utbildningen och därmed mer i detalj utformar bland annat validering och kompletterande utbildning, men de styrs av huvudmannens val och villkor när det gäller organisatoriska lösningar.

Huvudmannens organisation styr utformningen

Hur verksamheten är organiserad när det gäller kommunala och/eller enskilda anordnare på entreprenad påverkar utbildningen. Villkoren för anordnarna, bland annat i avtal och överenskommelser med enskilda anordnare, avgör hur ansvaret för exempelvis validering och kompletterande utbildning ser ut, och mer generellt hur flexibel och individualiserad utbildningen är.

Avtal behöver utformas för en fungerande kompletterande utbildning

Organisatoriska och ekonomiska ramar påverkar hur verksamheten kommer att se ut, liksom valen när det gäller att ha verksamhet i egen regi och/eller hos enskilda anordnare. Avtal med enskilda anordnare, upphandlade eller auktoriserade,

behöver utformas för att möjliggöra väl fungerande kompletterande utbildning i anslutning till validering. (Se även nedan om Helhet och tidsbesparing!)

Samverkan är en framgångsfaktor

En annan del av de organisatoriska lösningarna är möjligheten till samverkan med andra kommuner. Sådan samverkan kan öka möjligheterna och alternativen när det gäller att organisera för såväl validering som kompletterande utbildning.

Kontakter med arbetsgivare och branscher blir också viktiga när det handlar om yrkesutbildning och validering av yrkeskunnande. Dessa är troligen elevernas tidigare, nuvarande och/eller framtida arbetsgivare. Dessutom är arbetsplatsförlagt lärande, som är en möjlighet till kompletterande utbildning, endast möjlig om arbetsgivarna är intresserade av att bistå i detta. De här kontakterna är därmed viktiga såväl för huvudmannen som för anordnare av yrkesutbildning.

Komplettering inom befintliga kurser

De organisatoriska lösningarna påverkar bland annat möjligheterna till kompletterande utbildning genom individualisering inom ramen för befintliga kurser. Finns det möjligheter att komplettera där, eller behövs särskilda arrangemang för den kompletterande utbildningen? Det kan finnas en pågående kurs med individualiserade studier och undervisning, det vill säga en kurs där eleverna helt eller i stor utsträckning arbetar på egen hand med kursinnehållet, kanske på distans, och med individuellt stöd och handledning från läraren. Då bör det gå bra att en elev som validerat kunnande i delar av kursen därefter kommer in i denna kurs och studerar vidare inom de delar som inte validerats. Om det däremot inte finns någon sådan pågående kurs behöver eleven, som *de facto* är antagen till kursen, erbjudas möjlighet att slutföra genom ett särskilt arrangemang. Det sistnämnda kan handla om mindre vanliga kurser, som på grund av låg efterfrågan inte genomförs kontinuerligt, eller kurser som på grund sitt innehåll, behov av särskilt materiel eller metoder etcetera inte kan genomföras på ett så flexibelt sätt. (Se vidare nedan i avsnittet om Särskilda lösningar eller ”i kursen”!)

Helhetssyn och moduler kan underlätta validering och komplettering

En organisatorisk lösning, som det finns exempel på från vissa kommuner och vissa ämnes/yrkesområden, handlar om att ta ett helhetsgrepp om utbildningens innehåll. Detta är främst aktuellt inom yrkesutbildningar, som innehåller ett antal kurser i ett yrkespaket. De exempel som finns kommer främst från vård- och omsorgsområdet. Här finns det vissa mål som återkommer i flera kurser, och som speciellt i en utbildning med möjlighet till validering kanske endast behöver behandlas (valideras/utbildas) vid ett tillfälle. Det finns också möjlighet att identifiera avgränsade moduler inom kurser och kurspaket, som kan ligga till grund för hur validering och sedan behov av kompletterande utbildning identifieras och uppfylls.

Slutligen är det viktigt att redan i organiseringen av verksamheten sträva efter att validering och kompletterande utbildning ska bli en helhet för eleven (se nedan främst under Helhet och tidsbesparing!).

Behov av utbildning när relevant kunnande saknas eller är begränsat

Validering i form av fördjupad kartläggning och bedömning av kunnande behöver inte nödvändigtvis leda till att en formell prövning ger ett betyg eller att ett intyg utfärdas. Utfallet av valideringen beror ju främst på vilket kunnande som individen faktiskt har och kan visa upp vid bedömningen. Kartläggning och bedömning kan visa på ett mer eller mindre omfattande befintligt kunnande, men bedömningen kan även visa att det främst finns behov av studier innan en formell bedömning är meningsfull. Eleven behöver i sådana fall, när valideringen visar att det saknas relevant kunnande eller det befintliga kunnandet är begränsat, alltså utveckla sitt kunnande genom studier i kursen. Den bedömning som ligger till grund för betygssättning (eller utfärdande av intyg) görs vid slutet av kursen (eller delkursen). Eventuellt kunnande som eleven ändå haft med sig sedan tidigare kan då i stället bli en del av det som bedöms när läraren vid betygssättningen följer läroplanens riktlinjer om att:

- Göra en allsidig bedömning av elevens kunskaper i förhållande till de nationella betygskriterier som finns för respektive kurs, och
- Beakta även sådana kunskaper som en elev har tillägnat sig på annat sätt än genom den aktuella undervisningen.

(Läroplan för vuxenutbildningen, avsnitt 2.3)

Komplettering vid intyg på delar av en kurs

När valideringen leder fram till ett intyg på kunnande i delar av en kurs bör kompletterande utbildning i resterande delar av den kurs eleven är antagen till erbjudas, så att hen ges möjlighet att utveckla det kunnande som inte finns dokumenterat i intyget. Intyget kan användas som bedömningsunderlag vid en kommande betygssättning i de delar av kursen som intyget omfattar. Dock behöver eleven även erbjudas möjlighet att visa sitt kunnande på ett sätt som ger möjlighet till betygssättning, eftersom intyget inte anger betygsnivå utan endast kunskapsinnehåll. Det sistnämnda gäller de kurser inom komvux som tillämpar en graderad betygsskala, alltså kurser på gymnasial nivå, medan intyg från kurser med förenklad betygsskala bör innehålla tillräcklig information för betygssättning på de moment som intyget omfattar.

Helhet och tidsbesparing

En viktig strävan bör som nämnts vara att validering och kompletterande utbildning blir en helhet för eleven. Det handlar då innehållsmässigt om att utbildningen tar vid och ger det som valideringen har visat saknas, men också om att utbildningen individualiseras. Innehållet behöver bli relevant i förhållande till

det validerade tidigare lärandet. Dessutom kan den kompletterande utbildningen vinna på, och kanske förkortas, om ytterligare befintligt kunnande blir synligt under utbildningen och då tas tillvara (med utgångspunkt i ovan citerade punkter i läroplanen).

Det krävs en flexibel organisation

För att kunna erbjuda en helhet av validering och utbildning krävs en organisatorisk flexibilitet. Det behöver finnas anordnare och lärare som har kompetens och beredskap för att hantera såväl validering som kompletterande utbildning när behoven dyker upp. Detta är alltså även en organisatorisk fråga, då det behöver fungera i lärares tjänster och arbetsuppgifter, eftersom behoven av validering kan vara oförutsägbara och varierande över tid.

Bryggan mellan validering och kompletterande utbildning

Den innehållsmässiga och pedagogiska helheten påverkas av organiseringen, som på olika sätt kan bidra till att det skapas en brygga mellan validering och utbildning. Kan den kompletterande utbildningen organiseras så att samma lärare/lärargrupp tar vid från validering till utbildning i kursen? Valideringen i sig kan stärkas om det finns lärare som är specialiserade på just validering, men helheten för eleven stärks om det finns en överbryggningsfunktion. Det är inte heller säkert att valideringsverksamheten är så omfattande att lärare kan sysselsätta sig enbart med validering, och då ökar förutsättningen att kombinera validering och utbildning i lärarens tjänst. Möjligheterna till detta kan dock även påverkas av den övergripande organiseringen, så att det exempelvis är samma anordnare som ansvarar för att genomföra såväl validering som kompletterande utbildning. Här handlar det alltså åter om huvudmannens ansvar och organisation och villkoren i avtal och överenskommelser med anordnare.

En risk som har lyfts fram är att en valideringsanordnare som även ansvarar för kompletterande utbildning kanske inte synliggör allt kunnande – om mer omfattande kompletterande utbildning innebär högre ersättning från huvudmannen. Här gäller det alltså att utforma avtal som förutsätter ett professionellt förhållningssätt för elevens bästa och därmed inte möjliggör ett sådant vinsttänkande. Annars kan uppdragen validering och kompletterande utbildning behöva delas upp på olika anordnare.

Det kan också behövas flera lärare i såväl en validering som i den kompletterande utbildningen. Detta kan alltså gälla en lärargrupp. En enskild lärare kan kanske inte allt som ingår i en kurs/utbildning, i varje fall inte i en (mer omfattande) yrkesutbildning. I en enstaka allmän kurs i ett ämne kan det vara en annan sak, när det handlar om ämnen där det finns specialiserade ämneslärare.

Validering och komplettering behöver gå snabbare än att studera hela kursen

En grundläggande faktor för helheten, men också utmaning för anordnaren/huvudmannen, är elevernas tid. Kombinationen av validering och kompletterande utbildning bör utformas så att eleverna faktiskt sparar tid, jämfört

med att delta i utbildningen (kursen). Idealiskt bör givetvis tiden från start till slut bli kortare. Förutom att valideringen behöver utformas på ett sätt som inte blir alltför tidskrävande i relation till kursens/utbildningens innehåll, och att utbildningen blir individualiserad och anpassad efter behoven av komplettering, påverkas tiden också av organiseringen av helheten. Den kompletterande utbildningen behöver ”haka i” valideringen utan att det blir ett ”glapp” i tid.

Ett alternativt sätt att se på tidsfaktorn är möjligheten till lägre studietakt under samma tidsperiod. Värdet av det sistnämnda för eleven beror dock på hans sammanhang i övrigt. Om övrig tid då kan ägnas åt något annat, som arbete eller andra studier, finns ett värde i en lägre studietakt, men om en lägre studietakt orsakar problem såsom lägre studiestöd och därmed problem att försörja sig under studietiden saknas givetvis detta värde.

Särskilda lösningar eller ”i kursen”

Kräver den kompletterande utbildningen särskilda arrangemang, eller kan den genomföras inom ramen för undervisningen i de befintliga kurser som valideringen har baserats på? Svaret på den frågan beror på ett antal faktorer, bland annat:

- Om valideringen gäller en enstaka kurs eller flera kurser/ett kurspaket.
- Hur stor del av kursen/kurserna som kunnat valideras, respektive behöver kompletteras, i det individuella fallet.
- Hur befintliga kurser är organiserade, och vilka möjligheter till flexibilitet och individualisering som innehåll och organisering tillåter.
- Hur stor betydelse tidsfaktorn har och ges – om individen ska kunna bli klar med kursen/utbildningen snabbare än vad befintlig ”ordinarie” undervisning tillåter.
- Hur många elever som finns i kursen, i förhållande till lärarresurs och kapacitet att individualisera.

Kan (och bör) befintliga kurser i större utsträckning anpassas för att ge möjlighet till kompletterande utbildning efter validering? Det beror bland annat på ovanstående faktorer, och då inte minst på utbildningens volym, alltså antal elever, och lärarresursen, i relation till utbildningsinnehållet och vilka undervisningsformer som där fungerar bäst.

Lärarresursen handlar inte heller enbart om tillgänglig lärartid utan även lärares kompetens. Vilken faktisk kompetens har lärarna när det gäller validering och att utforma kompletterande utbildning efter validering? Här kan kompetensutveckling krävas innan det går att med hög kvalitet erbjuda den utbildning som eftersträvas.

Tänkbara organisatoriska lösningar, till exempel med modulindelning som nämnts ovan, där utbildningsinnehållet anpassas för validering och kompletterande utbildning, är också beroende av volymen, för det ska vara resursmässigt realistiskt och försvarbart att göra sådana anpassningar.

Alltför komplicerade och separata system bör också undvikas, då det kan bli resurskrävande. Det gäller i stället att om möjligt utveckla former och anpassningar som får validering och utbildning att fungera tillsammans som en helhet i verksamheten och för eleven.

Utgå från eleven

Det är inte enbart validering i sig som kräver att utgångspunkten är att eleverna redan har kunskaper, utan även den kompletterande utbildningen behöver ta denna utgångspunkt. Det vill säga att utbildningen givetvis behöver bygga vidare från där eleverna befinner sig, med utgångspunkt i det befintliga kunnande som har identifierats i valideringen.

Även om eleverna efter en validering börjar studera på en högre nivå än nybörjarnivå vad gäller innehållet så kan de också ha andra behov av stöd. Den som har erfarenhetsbaserade kunskaper kan i stället sakna studieerfarenheter och studiekompetens och behöver då vägledning och stöttning i studierna.

Formen för kompletterande utbildning anpassas efter elevens behov

Utöver det som redan diskuterats ovan bör det framhållas att den kompletterande utbildningen kan utformas på olika sätt. Komplettering i form av arbetsplatsförlagt lärande kan vara en väg inom yrkesutbildning. Mer teoretiskt inriktade delar av yrkesutbildning, liksom allmänna ämnen, kan precis som i utbildning som inte föregåtts av en validering genomföras både i klassrummet och på distans. Det viktiga är att formen för utbildningen är anpassad efter elevens behov. I första hand bör förstås behoven som direkt berör lärandet prioriteras, och då handlar det om att använda former som passar för det innehåll som ska kompletteras, men också att dessa former är anpassade efter och bygger vidare på att eleven redan har befintligt kunnande (det som validerats). I andra hand bör andra individuella behov vägas in, på samma sätt som i annan utbildning, för att det rent praktiskt ska gå att kombinera studierna med livet i övrigt, med eventuellt arbete, studieekonomi, andra studier och/eller familj.

Yrkesutbildning kan anpassas genom arbetsplatsförlagt lärande

Inom yrkesutbildning, och framför allt i kurspaketen som omfattar flera kurser, är arbetsplatsförlagt lärande och lärlingsutbildning en väg att individualisera lärandet med utgångspunkt i validering och eventuell prövning. Där ger uppläggningsen med en handledare och en elev stora möjligheter till individualisering, så länge bara den aktuella arbetsplatsen erbjuder möjlighet att lära just det som eleven behöver komplettera med. Här blir alltså matchningen med arbetsplats och handledare viktigare än i en utbildning där eleven är ny i yrket, och där hen under den längre utbildningen har större möjligheter att vara på fler arbetsplatser för att få bredare kunskaper.

Teoretisk utbildning kan anpassas genom flexibilitet i befintliga kurser

Om en validering som görs innan eleven påbörjar studierna i kursen visar att hen har vissa kunskaper men behöver komplettera delar är ett alternativ för komplettering det som beskrivits ovan (avsnittet Komplettering inom befintliga kurser), att eleven "hoppas med" i pågående kurs, där hen genom flexibla och individualiserade studier kan tillägna sig det som valideringen visade saknas. Om en sådan validering av en kurs (till exempel Engelska 5) visar behov av vissa, begränsade kompletteringar, och eleven därefter ska studera en påföljande kurs (Engelska 6), är en möjlighet att eleven inte "hoppas med" i Engelska 5. I stället är ett tänkbart alternativ att utforma individualiserade studier för eleven i Engelska 6, där individualiseringen innebär att hen även får möjlighet att tillägna sig de moment som saknades i Engelska 5, innan den kursen formellt avslutas och betyg sätts.

Modulsystem och distansstudier

Inom kurser/yrkespaket där behoven av validering är mer omfattande, det vill säga att det finns många (potentiella) elever med befintliga kunskaper inom området, finns som nämnts exempel på mer utarbetade modulbaserade system för validering och kompletterande utbildning. Kompletterande utbildning kan även då anordnas som distansutbildning, för att bli mer flexibel.

Begränsad studievana kan innebära behov av stöd i studierna

Oavsett hur den kompletterande utbildningen utformas och anpassas efter elevens befintliga kunnande är det viktigt att sträva efter att få till en helhet med validering och komplettering. Exempelvis kan en elev ha omfattande erfarenhetsbaserade kunskaper som validerats, men detta kan i sin tur betyda att studievana är begränsad, vilket gör det svårare att lyckas med de kompletterande studier. Inte minst gäller detta när kompletteringsmöjligheter erbjuds i form av distansstudier. Sådana studier kräver både motivation och studiedisciplin för att bli framgångsrika, och kan därför kräva viss studievana för att kunna genomföras på egen hand. Behovet av vägledning och stöttning som nämndes ovan gäller inte minst i ett sådant fall. Lärcentra kan då vara de platser där elever med sådana behov får stöd.

För att lägga in en faktaruta, välj [Infoga > Snabbdelar > Faktaruta](#).

Lästips

- Andersson, P. (2017). Validation as a learning process. I: R. Duvekot, D. Coughlan & K. Aagaard (Red.), *The Learner at the centre: Validation of Prior Learning strengthens lifelong learning for all*, s. 121–127. Houten/Aarhus: European Centre Valuation Prior Learning/VIA University College. <https://ec-vpl.nl/downloads/book-2017-english-vplbiennale-the-learner-at-the-centre.pdf>
- Andersson, P. (2019). Bedömning och betygssättning av yrkeskunskaper. I: S. Köpsén (Red.), *Lära till yrkeslärare*, andra upplagan, s. 217–242. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, P. & Fejes, A. (2023). *Kunskapens värde. Validering i teori och praktik*, tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Fejes, A., Muhrman, K. & Nyström, S. (Red.) (2020). *Om vuxenutbildning och vuxnas studier – en grundbok*. Lund: Studentlitteratur.
- Myndigheten för yrkeshögskolan. (2023). *Åtterrapporering av regeringsuppdrag för en snabbare och mer flexibel väg till en yrkeshögskoleexamen, YH-flex*. Västerås: Myndigheten för yrkeshögskolan.
- Tsagalidis, H. & Andersson, P. (2018). Bedömning av yrkeskunnande. I: M. Gustavsson & S. Köpsén (Red.), *Yrkesutbildning – Mellan skola och arbetsliv*, s. 173–194. Lund: Studentlitteratur.
- Tsagalidis, H. & Andersson, P. (2020). Bedömning och validering av vuxnas kunskap och kompetens. I: A. Fejes, K. Muhrman & S. Nyström (Red.), *Om vuxenutbildning och vuxnas studier – en grundbok*, s. 253–275. Lund: Studentlitteratur.